Broedvogels van het Rammegors in 2005

Mark Hoekstein

Inventarisatierapport Het Zeeuws Alternatief 2005
Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer, Regio Zuid

Broedvogels van het Rammegors in 2005

Mark Hoekstein

Inventarisatierapport Het Zeeuws Alternatief 2005
Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer, Regio Zuid

Colofon

© Het Zeeuws Alternatief

Foto’s; Mark Hoekstein

Wijze van citeren: Hoekstein M. 2005. Broedvogels van het Rammegors in 2005. Inventarisatierapport Het Zeeuws Alternatief, Goes.

Foto voorzijde: Krakeend met jongen, 24 juni 2005 Rammegors.

Inhoud

	Pagina
Inleiding	1
1 Beschrijving onderzoeksgebied	2
2 Werkwijze	
2.1 Veldwerk	5
2.2 Interpretatie	5
2.3 Het weer in het broedseizoen van 2005	5
3 Resultaten	
3.1 Broedvogeloverzicht	7
3.3 Soortbesprekingen	10
3.3 Analyse naar ecologische vogelgroepen	14
4 Evaluatie	
4.1 Volledigheid inventarisatie	17
4.2 Broedvogels en beheer	17
4.3 Aanbevelingen	18
Samenvatting	19
Literatuur	20

Bijlagen:

Bijlage I Omstandigheden inventarisatierondes
Bijlage II Soortkaarten
Bijlage III Overige waarnemingen
Bijlage VI Ecologische vogelgroepen

Inleiding

In het voorjaar en de zomer van 2005 werd in opdracht van Staatsbosbeheer Regio Zuid door de samensteller van dit rapport een volledige broedvogelinventarisatie uitgevoerd in het Rammegors in de gemeente Tholen, Zeeland.
Na een korte beschrijving van het onderzoeksgebied en van de gevolgde werkwijze wordt de broedvogelbevolking van het gebied besproken. Ook wordt een aantal broedvogelsoorten uitgelicht. De vertegenwoordiging van ecologische vogelgroepen en veranderingen daarin wordt geanalyseerd in samenhang met andere ontwikkelingen in het gebied.
Tenslotte worden enkele opmerkingen gemaakt over het beheer in relatie tot broedvogels en worden enkele aanbevelingen gedaan.
Aanvullende waarnemingen werden ontvangen van Leonard Ketting en Pim Wolf.

1 Beschrijving onderzoeksgebied Rammegors

Gegevens in dit hoofdstuk zijn grotendeels ontleend aan van der Reest (1994).
Tot 1971 maakte het Rammegors deel uit van het uitgestrekte schorren- en slikkengebied van de Krabbenkreek en de Eendracht. In het kader van de Deltawerken werden tussen Tholen en St.-Philipsland in 1971 de Westdam en de Oostdam aangelegd, waardoor het Rammegors (vroeger ook: "de Zeeuwse Put") met de huidige begrenzingen ontstond: 147 hectare schorren, slikken, kreken en zandplaten.
In 1971-91 had het Rammegors de functie van speciedepot. In het noordoosten van het gebied werd plaatselijk specie en zand geborgen op een oppervlakte van circa 15 hectare.
Eind jaren tachtig kwam de natuurfunctie steeds meer in beeld. Vanaf 1989 werd een deel van het gebied beheerd ten behoeve van ganzenopvang. In datzelfde jaar werd een vogelobservatiehut geplaatst.
In het speciedepot werd nestgelegenheid gecreëerd voor Oeverzwaluwen. In 1991 werd het Rammegors aangewezen als onderdeel van het Staatsnatuurmonument Oosterschelde Binnendijks in het kader van de Natuurbeschermingswet. In 1992 kreeg Staatsbosbeheer het gebied in beheer.

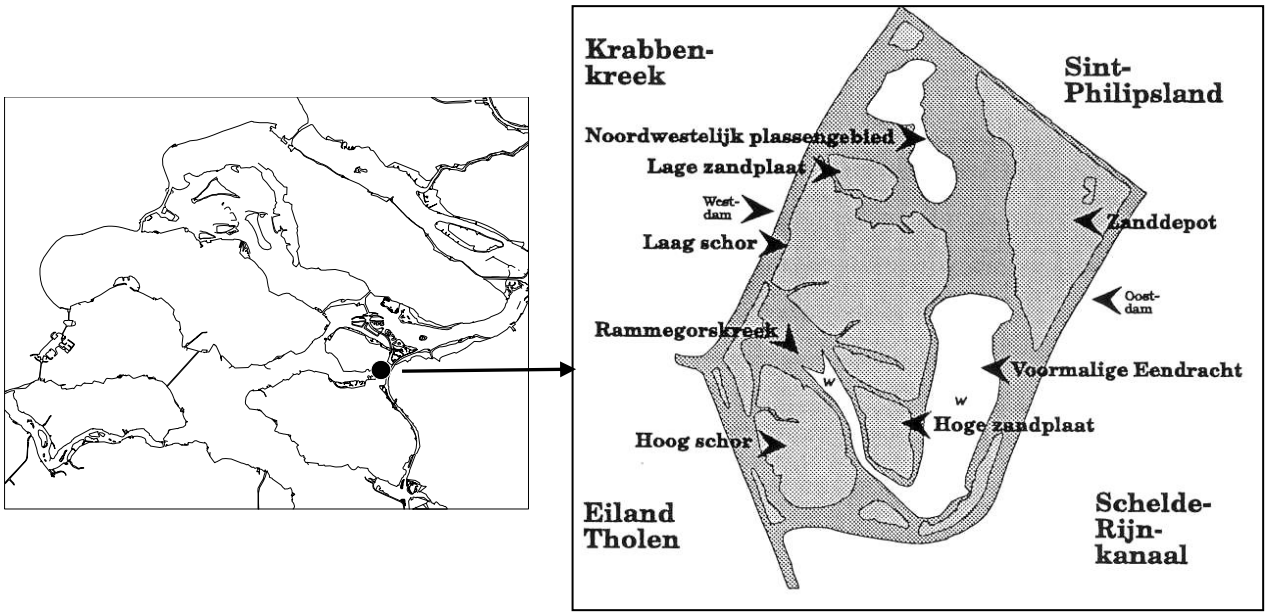

Figuur 1. Ligging en topografie van het Rammegors. (Figuur rechts uit van der Reest 1994)

Sinds de afsluiting van het gebied is een proces van verzoeting opgetreden. Momenteel is zeer lokaal nog sprake van zoute kwel vanuit de Oosterschelde. De invloed van het zout is over het algemeen sterk afgenomen. Tot 1987 wisten zoutvegetaties zich goed te handhaven in de kreken, in 1990 waren zij nagenoeg verdwenen. Slechts op één plaats werd in 2005 nog een zoutvegetatie aangetroffen. De zout- en pioniervegetaties van de jaren zeventig hebben over grote oppervlaktes plaatsgemaakt voor ruigtes en struwelen.
Tot 1991 zorgde een afwateringsduiker aan de zuidoostkant van het gebied voor afwatering. Sindsdien functioneert de duiker niet meer en is het Rammegors een afvoerloos systeem. De waterstand wordt bepaald door regenval, verdamping en wegzijging.

Sinds de aanvang van het beheer door Staatsbosbeheer is het gebied omheind en met rasters in drie beheerseenheden verdeeld:

1) Noordelijk deel (circa 55 ha): Begraasd in het winterseizoen met Shetlandponies. In dit deel bevindt zich het zanddepot, door zijn hoge ligging vrij droog. Op het depot is een overwegend schrale korte vegetatie en enkele wilgenbosjes en een nog steeds toenemend areaal duindoorn. Aan de westzijde bevinden zich twee plassen, restanten van de voormalige Eendrachtkreek, die hydrologisch met elkaar in verbinding staan maar door een rietkraag van elkaar gescheiden. In deze verbindingszone groeit de beste kwaliteit riet van het Rammegors.
De plassen zijn omzoomd met riet. Op de wat drogere delen is het riet van slechte kwaliteit en wordt verdrongen door Duinriet en Wilgenroosje. Er is aan de westzijde een bosje van ongeveer één hectare, voornamelijk uit wilgen bestaand. Opslag van verspreide wilgenstruiken beslaat een steeds groter oppervlak.

2) Middendeel (circa 60 ha): Hierin bevindt zich de voormalige Eendrachtkreek en het 'Laag Schor'. Het Laag Schor is, vooral op de hoger gelegen delen, grotendeels begroeid met een ruigte van Grote Brandnetel, Jacobskruiskruid en Akkerdistel. De jaarrond grazende pony's, in de zomer aangevuld met runderen, beperken zich vooral tot het kort houden van de lager gelegen delen. Verspreid op het Laag Schor bevinden zich vlieren en enkele meidoorns die het gebied een karakteristiek aanzien geven. Met de permanente begrazing komen geen nieuwe vlierstruiken tot ontwikkeling, terwijl de oude vlieren danig te lijden hebben onder de vraat van het vee. Te verwachten is dat de vlieren hier op termijn zullen verdwijnen.
De voormalige Eendrachtkreek is nu een wijde, ondiepe plas. Aan de oostzijde is een brede zone met restanten van een Zeebies-vegetatie. Deze vegetatie heeft te lijden onder vertrapping van het vee.

3) Zuidelijk deel (ruim 30 ha): Hier bevindt zich de Rammegorskreek (restant van de 'Krabbenkreek', figuur 2) met oevervegetaties van riet en zeebies en het 'Hoog Schor' met een vlierbos. Het vlierbos heeft alleen langs de randen het karakter van een (struweel)bos. In het centrum ervan is de bedekking van de vlieren gering en afnemend en domineert een vegetatie van grote brandnetel, harig wilgenroosje en plaatselijk adelaarsvaren. Aan de zuidzijde, langs de van Haaftenpolder, en langs de Westdam bevindt zich veel rietruigte met toenemende opslag van wilgen.

Sinds ongeveer een jaar is er een wijziging in de verdeling opgetreden: het raster dat het mid-

dendeel van het zuiddeel scheidde is verplaatst. Eerst liep het raster ten noorden van de Rammegorskreek, nu ten zuiden daarvan. Het gevolg is dat de pony's nu jaarrond het riet van de kreek begrazen en het rietareaal afneemt.

Figuur 2. Rammegorskreek in het zuidelijk deel van het Rammegors.

Begrazing van het noordelijk en middendeel in het winterseizoen gebeurt met ongeveer 40 Shetlandpony's. In het zomerseizoen wordt alleen het middendeel begraasd. De veestapel bestond half juni uit ruim 60 Shetlanders (pony's en veulens) en bijna 20 stuks jong rundvee.

Er zijn plannen om het gebied middels een doorlaatmiddel weer in contact te brengen met de Oosterschelde en een vorm van getij te introduceren. Op lange termijn zijn er mogelijkheden om de aansluiting met het Krammer-Volkerak weer te herstellen zodat een robuuste verbinding tot stand kan komen tussen de Oosterschelde en het Krammer-Volkerak (Bouma et al 2002).

2 Werkwijze

2.1 Veldwerk

De broedvogels werden geïnventariseerd volgens de uitgebreide territoriumkartering (Hustings *et al.* 1985) conform de normen van de Handleiding Broedvogel Monitoring Project (van Dijk 2004).
Er werden zeven volledige bezoekrondes aan het gebied gebracht en enkele aanvullende bezoeken. Steeds werd op een andere plaats gestart zodat zo veel mogelijk terreindelen in de vroege ochtend zijn bezocht. De vroege ochtenduren werden vooral besteed aan het inventariseren van moeras- en ruigtevegetaties waar veel zangvogels werden verwacht. De uren later op de dag werden meer besteed aan water- en weidevogels.
De bezoeken vonden in principe plaats vanaf een uur vóór zonsopgang tot circa zes uur erna. Vier maal werd een nachtbezoek gebracht om nachtactieve vogelsoorten, zoals uilen en ralachtigen, op te sporen. Ook soorten als Dodaars, Roerdomp en Sprinkhaanzanger zijn vooral in de nachtelijke uren goed te inventariseren. Ralachtigen werden tot roepen aangezet door de verschillende soortroepen met een cassetterecorder af te spelen. De nachtbezoeken vonden plaats voorafgaand aan de ochtendbezoeken.
Alle relevante waarnemingen werden ingetekend op 1:5.000 veldkaarten.

2.2 Interpretatie

Gegevens van de veldkaarten werden overgezet op soortkaarten. Interpretatie van de waarnemingen geschiedde zoals beschreven in van Dijk (2004). Daar waar van strikte toepassing van de BMP-methode is afgeweken, wordt dit vermeld in de betreffende soortteksten. De inventarisatiemethode is gebaseerd op het karteren van territoria. Een territorium wordt aangenomen wanneer binnen het onderzoeksgebied voldoende geldige waarnemingen zijn gedaan binnen soortspecifieke datumgrenzen. Dit betekent dat de feitelijke nestplaats niet bekend hoeft te zijn en soms zelfs buiten het onderzoeksgebied kan liggen.

2.3 Het weer in het broedseizoen van 2005

Het weer is van invloed op de zang- en baltsintensiteit van vogels en op de mogelijkheden voor de inventarisator om naar buiten te gaan. Harde wind, neerslag en lage temperaturen kunnen belemmerende factoren zijn. Voor de meeste vogelsoorten werken weersomstandigheden door in de trefkans en in de resultaten van de inventarisatie. Naast een effect op waarnemingskansen door de inventarisator heeft het weer ook invloed op broedsucces en daarmee op gedrag van vogels. Een succesvol broedsel resulteert bijvoorbeeld in aanvoer van voedsel naar jongen en alarm nabij de broedplaats. Vandaar een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 1 zijn enkele maandelijkse variabelen samengevat.

Voor de weersomstandigheden tijdens de bezoeken zie bijlage I.

Maart was een maand van extreme temperaturen, rond 4 maart waren er enkele dagen met matige tot strenge vorst, op 24 maart kwam de temperatuur in Nederland plaatselijk boven de 20 ^{o}C. De gemiddelde temperatuur kwam iets boven normaal uit. In de eerste week van maart lag er veel sneeuw, verder was het een vrij droge maand.
April Hoewel het een van de warmste aprilmaanden van de eeuw was, kwam de maximum dagtemperatuur nauwelijks boven de 20 ^{o}C uit. Relatief warm dus met weinig uitschieters. De regenval was iets boven normaal met 52 mm in Vlissingen.
De maand **mei** was een normale maand met een gemiddelde temperatuur en neerslag dicht tegen het langjarig gemiddelde aan. De maand begon warm, maar was koel van 5 tot 18 mei, waarna weer een relatief warme periode kwam.
Juni begon in de eerste helft koel maar was uiteindelijk een gemiddeld warme maand door een hittegolf van 18 t/m 24 juni. Het grootste deel van juni verliep zeer droog, op de 28^{e} en 29^{e} viel echter plaatselijk zeer veel neerslag.

Tabel 1. Enkele weersvariabelen in 2005, op basis van metingen in de Bilt en Vlissingen. Normwaarden gebaseerd op gegevens uit 1971-2000. Bron: website www.KNMI.nl (2005).

Maand	Temperatuur de Bilt (°C)			Zonneschijn de Bilt (%)			Windsnelheid Vlissingen (m/sec.)			Neerslag de Bilt (mm)	
	2005	Norm		2005	Norm		2005	Norm		2005	Norm
Maart	6,5	5,8		26	31		5,5	6,7		50	65
April	10,4	8,3		46	38		4,8	6,0		63	44
Mei	12,6	12,7		45	42		5,4	5,6		54	62
Juni	16,8	15,2		48	37		5,0	5,6		52	72

3 Resultaten

3.1 Broedvogeloverzicht

In het broedseizoen 2005 zijn in het Rammegors 65 soorten broedvogels vastgesteld met een totaal van 1044 territoria (zie tabel 2 voor een overzicht). Van deze soorten zijn er 16 opgenomen in de vernieuwde Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten (SOVON/Vogelbescherming 2004). Als “bedreigd” staat geclassificeerd: Roerdomp, als “kwetsbaar”: Zomertaling, Slobeend, Tortelduif, Ransuil, Koekoek, Groene Specht, Nachtegaal en Snor en als “gevoelig”: Steltkluut, Grutto, Tureluur, Veldleeuwerik, Graspieper, Spotvogel en Kneu.
Talrijkste soorten waren Fitis (119 terr.), Krakeend (108 terr.) en Kleine Karekiet (96 terr.), op enige afstand gevolgd door Grauwe Gans (76 terr.), Wilde Eend (61 terr.) en Rietgors (60 terr.).
Zes soorten zijn voor het eerst als broedvogel vastgesteld: Canadese Gans en Nijlgans, Kroeend, Boompieper, Vlaamse Gaai en Vink. Ten opzichte van 1998 zijn er 13 soorten bijgekomen en 9 verdwenen.

In bijlage II zijn van alle soorten de verspreidingskaarten opgenomen.

Figuur 3. Mannetje Roodborsttapuit in het Rammegors.

Tabel 2. Broedvogeloverzicht van het Rammegors (BE= 'bedreigd', KW = 'kwetsbaar', GE = 'gevoelig', EB = 'ernstig bedreigd'; een '+' betekent: "vastgesteld als broedvogel, aantal onbekend). Gegevens ontleend aan: Baptist & Meininger (1979), Van der Reest (1994), Rommers (1993) en Hoekstein (1998).

soort	Rode Lijst 2004	1978	1987	1993	1998	2005
Dodaars				3	5	5
Fuut				2	3	7
Roerdomp	BE			1	1	1
Knobbelzwaan			1	2	4	3
Grauwe Gans					13	76
Canadese Gans						1
Nijlgans						1
Bergeend		3	4	4	10	5
Smient					1	
Krakeend			15		33	108
Wintertaling	KW		1	2		
Wilde Eend		4	74	40	54	61
Pijlstaart	BE		1			
Zomertaling	KW		1	3	5	3
Slobeend	KW	4	28	5	42	28
Tafeleend					7	11
Kuifeend			16	3	6	10
Krooneend						1
Bruine Kiekendief		1	1	2	6	3
Sperwer					1	
Buizerd					1	1
Torenvalk				1	4	1
Patrijs	KW	2	1		1	
Fazant		15	15	15	63	20
Waterral				2	14	10
Porseleinhoen	KW		1			
Waterhoen		1	2	1	2	1
Meerkoet		1	35	20	41	40
Scholekster		13	28	10	11	1
Steltkluut	GE			1		1
Kluut		53	12	3		
Kleine Plevier		1			1	
Bontbekplevier	KW	5	3			
Strandplevier	BE	4				
Kievit		17	32	30	16	6
Grutto	GE		5	4	5	3
Tureluur	GE	7	36	15	13	2
Kokmeeuw		675	362	8	3	
Visdief	KW	42	3			
Houtduif			23	16	35	18
Holenduif					5	1
Turkse Tortel			2			
Zomertortel	KW		5	2	10	1

Vervolg tabel 2.

soort	Rode Lijst 2004	1978	1987	1993	1998	2005
Koekoek	KW		3	3	3	2
Ransuil	KW			2	3	4
Velduil	EB		1			
Groene Specht	KW					1
Grote Bonte Specht					1	1
Veldleeuwerik	GE	45	24	30	8	1
Oeverzwaluw			2	2		
Graspieper	GE	17	16	15		8
Boompieper						3
Gele Kwikstaart	GE	5	7	2		
Witte Kwikstaart			3			
Winterkoning			10	14	28	39
Heggenmus			1	2	13	17
Nachtegaal	KW			1		4
Blauwborst			2	5	30	26
Roodborsttapuit					1	4
Merel			4	5	11	15
Zanglijster			2			2
Grote Lijster					1	
Sprinkhaanzanger					4	18
Snor	KW			1		1
Rietzanger		2	1	2	23	38
Bosrietzanger		8	16	20	40	35
Kleine Karekiet		4	65	100	101	96
Spotvogel	GE		2			3
Braamsluiper				1	3	5
Grasmus		8	3	13	27	25
Tuinfluiter			1	7	13	34
Zwartkop				5	11	9
Tjiftjaf			1	7	17	14
Fitis			2	30	90	119
Baardmannetje				4	2	4
Pimpelmees					1	3
Koolmees			1		1	7
Wielewaal	KW				1	
Vlaamse Gaai						1
Ekster			1	2	9	7
Zwarte Kraai			1	1	5	5
Ringmus	GE		1			
Groenling			6		1	
Putter					2	
Vink						1
Kneu	GE		7	3	3	8
Rietgors		5	19	45	51	60
Aantal soorten		25	53	51	61	65
Totaal aantal territoria		**942**	**909**	**517**	**920**	**1050**

3.2 Soortbesprekingen

In deze paragraaf worden een aantal broedvogelsoorten van het onderzoeksgebied besproken. Achter elke soortnaam wordt het aantal in 2005 vastgestelde territoria vermeld. Verspreidingskaarten van alle broedvogelsoorten zijn opgenomen in bijlage II.

Roerdomp 1 territorium
Hoogstens één territorium bevond zich in het gebied. Tot half mei werd regelmatig geroepen, in juni en juli werden diverse waarnemingen gedaan van een vliegende Roerdomp van het Rammegors naar en in de van Haaftenpolder. Of er sprake was van een (geslaagd) broedgeval is niet duidelijk.
In 1999, 2001 en 2004 was er één territorium, in 2002 drie á vier en in 2003 twee. In 2002 werden kort voor de datumgrens vier roepende vogels tegelijkertijd gehoord, later dat seizoen nog drie. In 2002 en 2003 bevonden zich ook roepende Roerdompen in de Rammegorskreek. Nu de rietkraag hier door het vee (figuur 4) wordt beschadigd lijkt het niet meer geschikt als broedplaats.

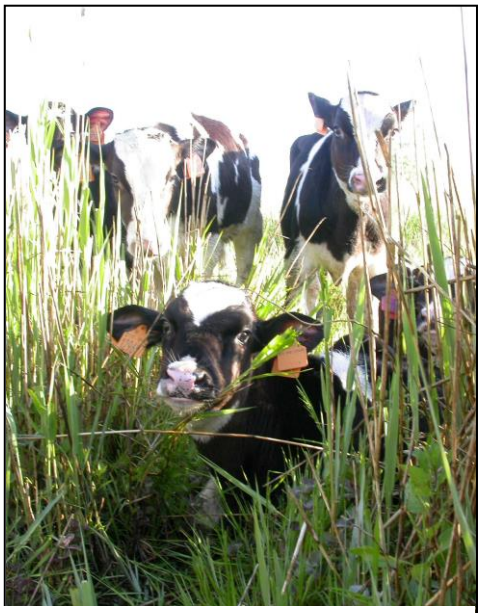

Figuur 4. Jong rundvee in het riet van de Rammegorskreek.

Grauwe Gans (& soepgans) 76 territoria
De eerste Grauwe Ganzen met pulli kwamen pas op 11 april tevoorschijn, waarschijnlijk waren ze dit jaar aan de late kant vanwege de felle kouperiode begin maart. Op 26 april werden tenminste 102 pulli geteld.
Tweemaal werd een Kolgans gezien die gepaard was met een Grauwe Gans, er waren geen verdere aanwijzingen voor een broedpoging.

Zomertaling 3 territoria
Begin april waren er tenminste zes koppels Zomertaling in het gebied, later bleven er tenminste drie over. Op 13 juni werd in het middendeel een vrouwtje gezien met zeven pulli.

Figuur 5. Nest van Krakeend op het Hoog Schor.

Krakeend 108 territoria
Het aantal van 108 territoria lijkt erg hoog. Toch is het realiteit dat een zo groot aantal paren gedurende het broedseizoen in het gebied verbleef. Er werden tientallen nestvondsten en nestindicerende waarnemin-

gen gedaan, meer dan van de Wilde Eend (figuur 5).

Krooneend 1 territorium
Dit broedseizoen werd alleen een paartje waargenomen, mogelijk is er niet gebroed. In 2001 en 2002 waren er in het Rammegors wel zekere broedgevallen, beide jaren werd een vrouwtje met pulli gezien. In 2003 was ook een paartje aanwezig (eigen waarnemingen).

Bruine Kiekendief 3 territoria
Er werden twee nesten gevonden tijdens de inventarisatie, één langs de Rammegorskreek en één in het noordelijke rietveld. Meermalen werd een derde paartje gezien in het noordelijke deel, maar er waren geen nestindicatieve waarnemingen. Het nest langs de Rammegorskreek bevatte op 22 mei twee eieren en drie kleine jongen; op 13 juni zaten vier forse pulli in het nest. Enige tijd later werden de vier jongen dood aangetroffen in het nest, het leek alsof ze door mensen waren omgebracht. (med. Leonard Ketting)
In het noordelijke nest zaten op 28 mei vijf jongen van 5 á 10 dagen oud, op 13 juni waren deze alle uitgegroeid tot forse jongen. Tenminste vier jongen vlogen uit.

Buizerd 1 territorium
In het noordelijk deel bevond zich een nest waarbij vanaf begin april fel werd gealarmeerd. Op 10 juli bevonden zich twee juvenielen in het nest. Tenminste één jong vloog uit.
Op 3 april werd een dode buizerd gevonden onderlangs de oosterscheldedijk. De vogel was al enige tijd dood, de doodsoorzaak was niet meer te achterhalen.

Tureluur 2 territoria
De Tureluur is fors achteruit gegaan van 13 territoria in 1998 naar twee in 2005. Ook van andere weidevogels zijn de aantallen sterk afgenomen.

Tortelduif 1 territorium
De Tortelduif is bijna verdwenen uit het Rammegors, in 1998 waren er nog tien territoria. De uitgebreide vlierstruwelen op het hoogschor waarin de Tortelduiven in 1998 vooral werden aangetroffen zijn sterk uitgedund (figuur 6). Oude vlieren sterven af en kiemomstandigheden voor jonge vlieren zijn ongunstig. Ook de algehele achteruitgang van de Nederlandse populatie Tortelduiven zal een rol spelen.

Ransuil 4 territoria
Op stille momenten konden alle vier de mannetjes tegelijk gehoord worden. Waarschijnlijk heeft het Rammegors vooral een functie als broedplaats en wordt meestal gejaagd in de omringende gebieden.

Veldleeuwerik 1 territorium
Ook hier dreigt de Veldleeuwerik binnenkort te verdwijnen als broedvogel. Grote delen van het middendeel van het Rammegors hebben inmiddels zo'n hoge kruidenvegetatie dat deze ongeschikt zijn als broedgebied voor Veldleeuweriken. Het voormalige zanddepot is inmiddels verlaten als broedplaats, het is steeds minder geschikt geworden door voortschrijdende begroeiing van duindoorns.

Graspieper 8 territoria
De Graspieper is weer 'terug' als broedvogel in het Rammegors. Alle territoria bevonden zich in het middendeel. Waarom de soort in 1998 ontbrak blijft raadselachtig.

Boompieper 3 territoria
De Boompieper is een nieuwe soort voor het Rammegors met drie territoria in het noordelijk deel. In Zeeland is de soort vrij een zeldzame broedvogel en was tot voor kort met name bekend van de duingebieden en de Zeeuws-Vlaamse bossen; in 1998-2000 werd het aantal in Zeeland op 20-30 paar geschat (Willems 2003). Recent werd echter op korte afstand van het Rammegors een aanzienlijke populatie van 48 territoria ontdekt op de Slikken van de Heen-West (van Kleunen 2004).

Nachtegaal 4 territoria
Ook in 1993 werd één territorium Nachtegaal geconstateerd, in 1998 géén. De voortschrijdende opslag van struikgewas biedt deze Rode Lijstsoort nieuwe mogelijkheden.

Sprinkhaanzanger 18 territoria
De toename van 4 naar 18 territoria is spectaculair. Evenals de Roodborsttapuit (toegenomen van 1 naar 4 terr.) is de Sprinkhaanzanger een vogels van kruidige vegetaties met verspreid voorkomende struiken en bomen. Veel van de territoria werden aangetroffen in vegetaties met duinriet en kwijnend landriet. De indruk bestaat dat het oppervlak van deze vegetatie nog steeds toeneemt daar waar eerst nog relatief gezonde rietvegetaties voorkwamen.

Koolmees 7 territoria
Hoewel het aantal soorten holenbroeders nog bescheiden is geeft de toename van de Koolmees van één naar zeven territoria aan dat er in toenemende mate boomholtes beschikbaar komen. De meeste territoria bevonden zich in wilgenopstanden.

Soorten zonder territorium
Er zijn enkele soorten die wel zijn waargenomen maar waaraan geen territoria konden worden toegekend:

Geoorde Fuut
Er waren enkele waarnemingen van een solitaire Geoorde Fuut, in 2001, 2002 en 2003 werden in het broedseizoen paartjes in het Rammegors gezien.

Smient
Gedurende het hele broedseizoen verbleven enkele Smienten in het Rammegors. Het ging hier

echter om niet fitte vogels die niet in staat waren weg te trekken. Ze vertoonden geen balts of broedverdacht gedrag.

Kolgans
Enkele malen werd een Kolgans waargenomen, gepaard met en Grauwe Gans, later in het broedseizoen werd de vogel niet meer gezien.

Roodmus
Op 24 juni werd een zingend mannetje gehoord. Eén waarneming is te weinig om een territorium toe te kennen, maar broeden is niet uitgesloten. Zie ook paragraaf 4.1.

3.3 Analyse naar ecologische vogelgroepen

De ontwikkeling van landschap en vegetatie van het Rammegors laat zich het best omschrijven als een proces van ontzilting en vegetatiesuccessie. Dit proces heeft zijn weerslag op de samenstelling van de broedvogelbevolking. Analyse van veranderingen van vogelgroepen, die behoren bij verschillende ontwikkelingsstadia, maken de ontwikkelingen in de vogelbevolking overzichtelijker. Daartoe zijn hier een vijftal ecologische vogelgroepen geformeerd met behulp van door Sierdsema (1995) reeds beschreven ecologische vogelgroepen. Ecologische vogelgroepen bestaan uit broedvogelsoorten die ongeveer dezelfde biotoopeisen hebben. Vanwege hun directe relatie met het landschap en de vegetatie geeft het voorkomen van ecologische vogelgroepen inzicht in de kwaliteit van een gebied en de erin voorkomende levensgemeenschappen.
De geformeerde vogelgroepen zijn (met tussen haakjes de door Sierdsema geformeerde vogelgroepen):
1) Vogels van zilte pioniervegetaties (Strandpleviergroep 301)
2) Weidevogels (Zomertalinggroep 501, Gruttogroep 502, Veldleeuwerikgroep 503)
3) Vogels van moerassen (Slobeendgroep 102, Kuifeendgroep 103, Roerdompgroep 201 en Rietzangergroep 202)
4) Vogels van ruigtes en struwelen (Rietgorsgroep 601, Roodborsttapuitgroep 602, Grasmusgroep 603 en Winterkoninggroep 604)
5) Vogels van opgaand geboomte (Buidelmeesgroep 701, Grote Bonte Spechtgroep 804 en Loofhoutvogels 811)
De bij deze groepen behorende soorten zijn te vinden in Bijlage IV.

In 1978 overheersten de soortgroepen 'zilte pioniervegetaties' en 'moerassen' en ook weidevogels speelden een belangrijke rol (zie figuur 7a & 7b). Het aantal territoria van ‘moerasvogels’ is in 1978 erg hoog en neemt dan eerst af. Deze aantalsontwikkeling komt geheel op conto van de Kokmeeuw en de Visdief. Pioniersoorten nemen van begin af aan af en in 1998 en 2005 kwam van de pioniersoorten nog slechts de Scholekster tot broeden, in 2005 met slechts één territorium. Het aantal soorten weidevogels bereikt een piek in 1987 en stabiliseert dan op een iets lager niveau.

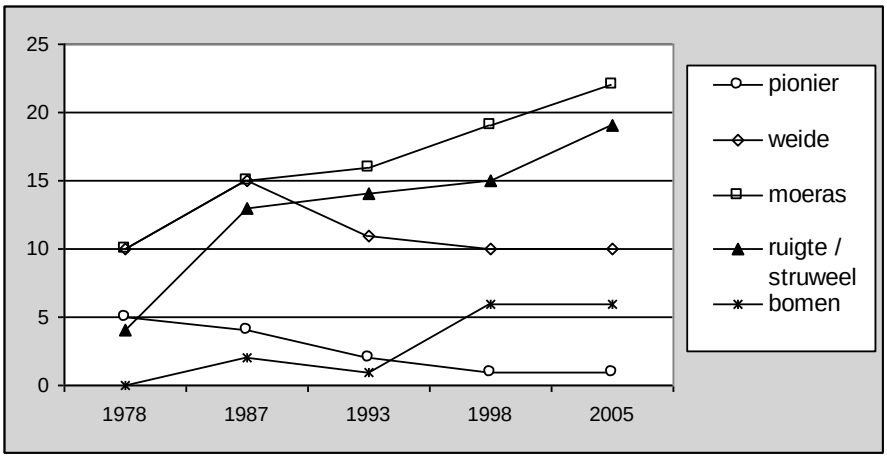

Figuur 7a. Aantal soorten van de ecologische soortgroepen 'zilte pioniervegetaties', 'moerassen', 'ruigtes en struwelen' en ‘opgaand geboomte’.

Van 1978 tot 2005 nemen de aantallen soorten van moerassen als van ruigtes en struwelen gestaag toe. Het aantal soorten van opgaand geboomte blijft laag tot 1993 en blijkt vervolgens toegenomen in 1998. Het aantal territoria van 'opgaand geboomte' blijft vooralsnog sterk achter bij dat van 'moerassen' en 'ruigtes en struwelen'. Zie figuur 7a en 7b.

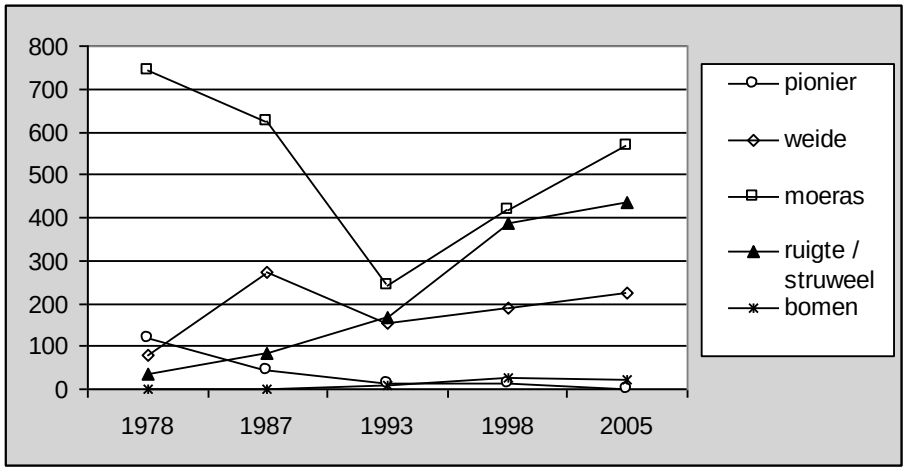

Figuur 7b. Aantal territoria van de ecologische soortgroepen 'zilte pioniervegetaties', 'moerassen', 'ruigtes en struwelen' en 'opgaand geboomte'.

Vogels van zilte pioniervegetaties

Van de soorten van zilte pioniervegetaties is alleen de niet kenmerkende en weinig eisen stellende Scholekster overgebleven. Door vegetatiesuccessie zijn kale bodem en pioniervegetaties verdwenen. De voormalige broedvogels van deze groep Kluut, Bontbekplevier, Strandplevier en Visdief zullen bij de huidige ontwikkelingen in het gebied niet meer terugkeren.

Weidevogels

De weidevogelstand is opmerkelijk mager. (Dit komt niet goed tot uiting in figuur 3a en 3b; in de ecologische soortgroepen van weidevogels zitten namelijk ook moerassoorten zoals een aantal soorten eenden.) De Patrijs en Gele Kwikstaart zijn verdwenen, de Veldleeuwerik staat op het punt dit voorbeeld te volgen. Ook Grutto, Kievit en Tureluur zijn zeer matig vertegenwoordigd. Enig lichtpunt bij deze soortgroep is de terugkeer van de Graspieper. Watersnip en Kemphaan behoren tot de voormalige broedvogels. Vanaf kort na het ontstaan van het gebied in 1972 tot halverwege de jaren '90 van de vorige eeuw was een deel van het Rammegors een echt weidevogelgebied. De ontwikkelingen laten zien dat deze functie bijna geheel verloren is gegaan.

Vogels van moerassen

Het gebied herbergt zes 'kritische' broedvogelsoorten van deze groep: Roerdomp, Zomertaling, Krooneend, Bruine Kiekendief, Snor en Baardmannetje. Deze soorten zijn kenmerkend voor moerassen, hetgeen aangeeft dat er sprake is van een moerasgebied van vrij goede kwaliteit. Het betreft regionaal meest zeldzame soorten.
De verspreiding van de 'kritische' moerasvogels en de 'vrij kritische' Waterral blijkt sterk gebonden aan de relatief smalle stroken kwalitatief redelijk tot goed riet langs de noordelijke plassen en de Rammegorskreek. De verspreiding van de overige 'vrij kritische' moerasvogels

(Grauwe Gans, Krak- Slob-, Tafel- en Kuifeend en Rietzanger) is minder sterk aan dit specifieke biotoop gebonden. Zij komen ook in meer verlande en verruigde rietvegetaties voor. Van de moerasvogels behoren Roerdomp, Zomertaling, Slobeend, Snor en Baardmannetje tot de Rode Lijst.

Vogels van ruigtes en struwelen
Van de groep ruigte- en struweelvogels zijn elf vrij kritische soorten, waaronder de Rode Lijst-soort Tortelduif, Nachtegaal, Spotvogel en Kneu, present. De kritische soorten Paapje en Grauwe Klauwier ontbreken. De meeste soorten uit deze groep zijn in aantal toegenomen en van de groep als geheel namen zowel het aantal soorten als het aantal territoria gestaag toe.

Vogels van opgaand geboomte
De toename van vogels van opgaand geboomte lijkt gestagneerd. Nieuwe soorten betreffen Groene Specht, Boompieper, Vlaamse Gaai en Vink, verdwenen zijn echter weer Sperwer, Wielewaal, Grote Lijster, Groenling en Putter. Het gaat hier echter veelal om één of enkele paartjes per soort zodat toeval hier een relatief grote rol bij speelt. Het areaal wilgenbossages neemt toe maar blijft over het algemeen nog laag, het vlierenbos op het hoogschor daarentegen sterft langzamerhand af.
De Tjiftjaf met 14 territoria is de talrijkste vertegenwoordiger van de soortgroep ‘opgaand geboomte’. Uit deze groep zijn drie vrij kritische soorten aanwezig, elk met één slechts territorium: Groene en Grote Bonte Specht en Holenduif (de Holenduif gedraagt zich hier overigens niet als boombroeder maar broedt in konijnenholen). Hieruit kan geconcludeerd worden dat het Rammegors (nog) weinig te bieden heeft voor kritische soorten van opgaand geboomte. De Groene Specht is de enige soort van de Rode Lijst. De Boompieper is met drie territoria een verrassende nieuwkomer in deze groep.

4 Evaluatie

4.1 Volledigheid inventarisatie

Een broedvogelinventarisatie volgens de hier gebruikte methode betreft altijd een steekproef. De criteria van de BMP-methode zijn zo opgesteld dat tenminste 90% van de aanwezige territoria opgespoord wordt. Naast de methode zijn bekendheid met het terrein, ervaring van de waarnemer met methode en de soorten, timing van de bezoeken, het weer en het gebruik van geluidsdragers van invloed op het resultaat.
Van enkele laat in het seizoen arriverende soorten als Spotvogel en Bosrietzanger kan de inventarisatie iets minder volledig zijn. Hun trefkans is namelijk relatief klein omdat ze slechts gedurende één of twee bezoeken aanwezig zijn. Toch wordt ook de inventarisatie van deze soorten nog steeds als ruim voldoende beoordeeld.
Ook de Roodmus is een laat arriverende soort, die zich tot ver in juni kan vestigen. Gedurende een extra bezoek op 24 juni werd een zingende Roodmus gehoord langs de Rammegorskreek, de vogel werd niet gezien zodat onduidelijk is of het om een volwassen dan wel onvolwassen mannetje ging en of deze al dan niet gepaard was. Tijdens een extra bezoek in juli werd de vogel niet meer gehoord zodat geen territorium kon worden toegekend. Gezien de lage trefkans van deze soort is het toch mogelijk dat de soort toch in het Rammegors gebroed heeft. Dit geval toont dat in specifieke gevallen een inventarisatie met een beperkt aantal bezoeken niet dekkend kan zijn.
Het hiervoorliggende resultaat geeft een getrouw beeld van de broedvogelbevolking van de Hellegatsplaten.

4.2 Broedvogels en beheer

De ontwikkelingen in de broedvogelbevolking gaan sinds midden jaren ’90 niet zo snel meer. Bos-, moeras- en ruigtevogels nemen nog licht toe. De opvallendste verandering is het verdwijnen van enkele weidevogelsoorten en naar het zich laat aanzien het aanstaande verdwijnen van nog meer soorten weidevogels. Pioniersoorten zijn al sinds begin jaren ’90 vrijwel verdwenen. In de minder begraasde deelgebieden noord en zuid vindt opslag plaats van wilgen, het betreft vooralsnog vooral laagblijvende wilgensoorten. We zien hier een toename van Fitis, Tuinfluiter en Nachtegaal, soorten die het goed doen in dichte wilgenstruwelen met een variabele hoeveelheid ondergroei. Op het zanddepot is ook aanzienlijke opslag van berken.

Figuur 8. Afgegraasd rietveld van de Rammegorskreek.

Op termijn zal naar verwachting opgaand ge-

boomte(schietwilg, berk, els) meer gaan domineren.

Het raster langs de Rammegorskreek is verplaatst van de noordkant naar de zuidkant van de kreek. Daardoor kan het vee het jaar rond vrijelijk het riet langs de kreek begrazen. Dit heeft tot gevolg dat grote oppervlaktes riet zijn verdwenen (figuur 8) en dat het overige riet doorsneden is met platgetrapte paden (figuur 9), een verwoestend effect. In 2002 en 2003 heeft er nog een Roerdomp langs de kreek gehuisd, evenals Baardmannetjes. Het lijkt aannemelijk dat het verdwijnen van de territoria van deze Rode Lijstsoorten een gevolg zijn van de aantasting van het riet.

Landelijk gezien is het ornithologische belang van een zoetwatermoeras van huidige omvang niet bijzonder groot. In Zeeuws en Deltaperspectief is het Rammegors echter een uniek moerasgebied met schaarse en zeldzame broedvogels als Roerdomp, Zomertaling, Krooneend, Waterral, Steltkluut, Snor en Baardmannetje. Plannen om in het gebied zoutwatergetij toe te laten en daartoe een deel van het noordelijke rietveld uit te graven zal de 'zoete natuurwaarden' verloren doen gaan.

Figuur 9. Door vee opengehouden pad door het riet.

4.3 Aanbevelingen

Om belangrijke natuurwaarden te waarborgen moet begrazing met zorg geschieden. Daartoe moet de rietkraag van de Rammegorskreek weer uit de jaarrondbegrazing genomen worden zodat herstel kan optreden.

Bij de overweging of in de toekomst zoutwatergetij in het Rammegors zal worden toegelaten, moeten ook de huidige natuurwaarden in de overweging worden betrokken. Het is de vraag of een dergelijk experimenteel project hier moet plaatsvinden aangezien het gebied vanuit regionaal oogpunt een unieke moerasvogelbevolking herbergt. Wellicht kan beter een terrein met minder bijzondere natuurwaarden hiervoor geselecteerd worden.

Samenvatting

In het voorjaar en zomer van 2005 werd het Rammegors, 147 hectare groot, door auteur op broedvogels geïnventariseerd in opdracht van Staatsbosbeheer, Regio Zuid.
In het gebied werden 65 soorten broedvogels vastgesteld met een totaal van 1044 territoria, zes soorten werden voor het eerst als broedvogel vastgesteld. 16 van de broedvogelsoorten staan op de Rode Lijst, waarvan er één als “bedreigd” staat geclassificeerd: de Roerdomp. Verder komen zeldzame soorten voor als Krooneend en Steltkluut en regionaal schaarse soorten als Zomertaling, Boompieper, Snor en Baardmannetje. Gezien in Zeeuws perspectief is het Rammegors een uniek moerasgebied. De aangetroffen combinatie van moerasvogels komt nergens anders in Zeeland voor.
Vogels van moeras en ruigte / struwelen zijn nu de dominante soortgroepen. Pioniersoorten en weidevogels komen steeds minder voor. Vogels van opgaand geboomte zijn nog schaars.
De zuidelijke kreek wordt sinds kort jaarrond begraasd; aangezien dit ten koste gaat van Rode Lijstsoorten als Roerdomp en Baardmannetje wordt aanbevolen deze beheerswijziging terug te draaien.

Figuur 10. Kleine Karekiet, Rammegorskreek.

LITERATUUR

Baptist H.J.M. & P.L. Meininger 1979. Broedvogels van het Oosterscheldegebied. Nota DDMI-79.07. Middelburg

Bouma, S., S.M. Veen & G.H. Bonhof 2002. Proefgebieden herstel zoet-zout overgangen in het Deltagebied. Bureau Waardenburg Rapport 02-158, Culemborg.

van Dijk A.J. 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken. SOVON, Beek-Ubbergen.

van Dijk A.J. 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project. SOVON, Beek-Ubbergen.

Hoekstein M.S.J. 1998. Broedvogels van het Rammegors in 1998. SOVON-Inventarisatierapport 1998/21. SOVON, Beek-Ubbergen.

Hustings M.F.H., R.G.M. Kwak, P.F.M. Opdam & M.J.S.M. Reijnen 1985. Vogelinventarisatie. PUDOC, Wageningen en Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.

Kleunen A. van 2004. Broedvogels van de Slikken van de Heen-west en Plaat van de Vliet in 2004. SOVON-inventarisatierapport 2004/29. SOVON, Beek-Ubbergen.

KNMI, 2005. Website: www.knmi.nl dd 7-8-2005.

Van der Reest P.J. 1994. Het Rammegors 1971-1994. Twee decennia lang natuurontwikkeling in een zoutwatergetijdengebied na de bedijking. Rapport onder auspiciën van Natuurvereniging Tholen. SBB Regio Deltagebied, Middelburg.

Rommers T. 1993. Rammegors 1993. Vogelwerkgroep KNNV afdeling Roosendaal.

SOVON / Vogelbescherming 2004. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion, Zeist.

Willems F. 2003. Aantalschattingen van broedvogels in Zeeland in 1998-2000. SOVON-informatierapport 2003/09. SOVON, Beek-Ubbergen.